

ודרשינן: מראשית השנה — נידון מה יהא בסופה, ב"אחרית שנה".

וממשיך רב נחמן בר יצחק לבאר:

וממאי ד"ראשית השנה", אחד בתשרי הוא!?

דכתיב [תהילים פא ד]: "תקעו בחדש, בראש חדש שופר, בכסה, כאשר הלבנה מתכסה, ליום חגנו". [לפי הרד"ק]

ב-ח איזהו חג שהחדש, הירח⁽²²²⁾ מתכסה בו?

כלומר, איזה חג חל בראש חדש, שאז בזמן המולד, מתכסה הלבנה, וגם אם היא מתגלית בו הרי היא קטנה מאוד, ואינה נראית היטב?

הוי אומר זה ראש השנה, שהוא החג היחיד שחל בראש חודש.⁽²²³⁾

וכתיב בפסוק הבא: "כי חק לישראל הוא, משפט לאלהי יעקב". שאלהי יעקב יושב בו במשפט.

מכאן שראש השנה הוא יום הדין.

ואגב שהבאנו את הפסוק "כי חק לישראל

הוא" מביאה הגמרא עוד ברייתות שדורשות פסוק זה בקשר לדין, שהקב"ה דן את העולם:

תנו רבנן:

נאמר: "תקעו בחדש שופר. כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב".

"חק לישראל הוא", שבית דין של ישראל קובעים בו את חוק [מצות] קידוש החדש.

מלמד הכתוב, שאין בית דין של מעלה נכנסין לדין, אלא אם כן קידשו בית דין של מטה את החדש.

וכך אמר הכתוב: אם קבעו ישראל את החדש, הרי אז יהיה המשפט שעושה אלהי יעקב.

תניא אידך, ברייתא אחרת, שמפרשת את המקרא באופן אחר:

"כי חק לישראל הוא", שראש השנה הוא היום שבו הקדוש ברוך הוא דן את ישראל.

אין לי ללמוד מכאן שראש השנה הוא יום דין, אלא לישראל בלבד.

ורבנו משולם פירש, שהחדש מתכסה בו, היינו שאין מוזכר בתורה בפירוש מוסף של ראש חדש בענין ראש השנה, וכן אין מזכירים אותו בתפילת מוסף. תוספות, עיין שם. ועיין ריטב"א. וטורי אבן.

223. הקשה הפני יהושע: מדוע הגמרא הוצרכה ללמוד מסוף הפסוק ["בכסה ליום חגנו"] ולא ללמוד מתחילת הפסוק — "תקעו בחדש [בראש חדש] שופר"? שהרי אין תוקעים בשופר בראש חדש, אלא בראש השנה! עיין שם.

והגר"א בהגהת שלחן ערוך אורח חיים תקפ"א סעיף א סוף ד"ה ביום א, כתב שאין נפקא מינה בדבר].

222. כך פירש רש"י. ותמהו עליו שהרי אמרו ש"החדש מתכסה", ולא אמרו ש"הירח מתכסה"! [תוספות ביצה טז א].

והריטב"א הוכיח שהלבנה נקראת חודש [בסנהדרין מא ב] — "מאמתי מברכין על החדש" [דהיינו על הלבנה].

אך זה שראש השנה הוא יום דין גם לאומות העולם — מנין לנו?

תלמוד לומר [לכך נאמר]: "משפט לאלהי יעקב", ומשמע שיש משפט לכל.

אם כן, שיש משפט לכל — מזה תלמוד לומר "כי חק לישראל הוא"?

מלמד הכתוב שישראל נכנסין תחילה לדין, לפני שאר האומות.

ודבר זה הוא כעין דבריו דרב חסדא.

דאמר רב חסדא: כשהקדוש ברוך הוא דן מלך וציבור, אזי מלך נכנס תחילה לדין.

שנאמר, על ידי שלמה המלך [מלכים א, ח כט]:

"לעשות משפט עבדו [והתכוין שלמה לעצמו], ומשפט עמו ישראל". הזכיר הכתוב את משפט עבדו של הקב"ה, שהוא שלמה המלך, לפני משפט שאר העם.

ועם ישראל כנגד שאר העמים — הרי הם כמלך כנגד העם. (224)

ומפרשין: מאי טעמא? מהו הטעם שהמלך קודם לשאר העם?

אי בעית אימא, לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי. אין זה דרך ארץ שהמלך ימתין בחוץ.

ואיבעית אימא, המלך נכנס תחילה, מקמי

דליפוש חרון אף, לפני שיתרבה חרון אף הקב"ה, מחמת עונות הציבור.

שנינו במשנה: באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין.

והוינן בה: מנלן מנין לנו ששנת השמיטה מתחילה באחד בתשרי?

דכתיב [ויקרא כה]: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ".

וגמר, ונלמד את השנה שהוזכרה כאן, בגזירה שוה "שנה — שנה" מתשרי.

דכתיב [דברים יא]: "מראשית השנה", ופירשנו לעיל [בסוף עמוד א'] ששנה זו מתחילה בתשרי.

ומקשינן: ולגמור, מדוע לא נלמד בגזירה שוה "שנה — שנה" מחודש ניסן?

דכתיב [שמות יב ב]: "החדש הזה [ניסן] לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (225).

ומתצינן: דנין לומדים בגזירה שוה "שנה" בשמיטה, שאין מוזכרים עמה "חדשים", מ"שנה" המתחילה בתשרי, שאין מוזכרים עמה חדשים.

ואין דנין גזירה שוה "שנה" בשמיטה שאין מוזכרים עמה חדשים, מ"שנה" המתחילה בניסן, שיש עמה חדשים. שנאמר בה "לחדשי השנה".

224. ריטב"א.

225. הגמרא לעיל ז א הוכיחה שהכתוב מדבר בחדש ניסן.

ו"בערוך לנר" כתב על פי הגמרא במסכת נדה [לח] שבכל חודש היו בית דין תוקעים בשעת קידושו.

שנינו במשנה: באחד בתשרי ראש השנה לשנים, וליובלות.

ומקשינן: וכי ליובלות — באחד בתשרי הוא ראש השנה?!

והרי יובלות — כי בתשרי הוא ראש השנה!

דכתיב [ויקרא כה] בענין היובל: "ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם, וקדשתם את שנת החמישים שנה"!

ומתריצין: הא מני, כדעת מי נשנית משנתנו? — כדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא!

דתניא: זה שאמר הכתוב [שם]: "וקדשתם את שנת החמישים שנה" — מזה תלמוד לומר, מה בא ללמדנו?

והרי כבר נאמר דין זה של קידוש שנת החמישים בתחילת הענין [פסוק ח], שנאמר: "וספרת לך שבע שבתות שנים, תשע וארבעים שנה. והעברת שופר תרועה בחדש השביעי [שאחרי 49 השנים] בעשור לחדש".

ומובן מאליו שזהו בשנת החמישים!

לפי שנאמר "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם".

יכול לא תהא מתקדשת שנת החמישים, אלא מיום הכיפורים ואילך.

תלמוד לומר [לכך נאמר]: "וקדשתם את שנת החמישים".

מלמד הכתוב שתהא שנת החמישים מתקדשת והולכת מתחילתה.

מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא: מראש השנה עד יום הכיפורים אמנם לא היו עדיין עבדים נפטרין לבתיהן, (226) שהרי עדיין לא תקעו בשופר [ונאמר: "תעבירו שופר", ורק אחר כך נאמר "וקראתם דרור"].

ואולם, כבר לא היו משתעבדין לאדוניהם [שהרי כבר נכנסה שנת החמישים].

אלא, היו אז העבדים אוכלין ושותין, ושמחין, ועטרותיהן בראשיהן. (227)

כיון שהגיע יום הכפורים — תקעו בית דין בשופר.

ואז, נפטרו עבדים לבתיהן, והיו השדות חוזרות לבעליהן.

ומעתה קשה על שיטת חכמים הסוברים ששנת היובל מתחילה ביום הכיפורים: מדוע חזר הכתוב ואמר "וקדשתם את שנת החמישים"? הרי מובן מאליו שמדובר בשנת החמישים, שנאמר "וספרת לך תשע וארבעים שנה, והעברת שופר".

ומתריצין: ורבנן סוברים, שהפסוק בא להדגיש שרק שנים אתה מקדש, שכאשר

כלו לו שש שנים משנמכר.

227. אם רצה העבד, הרי הוא יכול להניח עטרה בראשו להראות שהוא בן חורין. רש"י. ועיין

226. נאמר [ויקרא כה י']: "וקדשתם את שנת החמישים שנה, וקראתם דרור [חופש] בארץ לכל יושביה". ופירש רש"י: וקראתם דרור — לעבדים, בין [עבד] נרצע, ובין [עבד עברי] שלא

והמילה "היא" ממעטת, שדוקא את שנת החמישים אתה מקדש, ואי אתה מקדש את שנת החמישים ואחת כלל.

ודרשה זו נצרכת לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, הסובר ששנת היובל מתקדשת מתחילתה [ולפי זה היה מקום ללמוד שאף בסופה היובל ממשיך עד יום הכיפורים].

אבל לדעת רבנן, שאין היובל מתחיל אלא ביום הכיפורים, אין צורך ללמדנו שאין היובל ממשיך עד יום הכיפורים.

ומעתה קשה, לדעת רבנן מדוע נאמר בפסוק "יובל היא"?

ומתרצינן: **ורבנן דורשים מהפסוק "יובל ט-א** היא שנת החמישים", ללמדך, שבאותה שנה רק את "שנת חמישים" בלבד אתה מונה.

ואי אתה מונה בה את אותה השנה לשני מנינים:

א. שנת חמישים ליובל שעבר.

ב. ואחת ליובל הבא.

שאינ מתחילים למנות ליובל הבא חמישים שנה החל משנת היובל עצמה. אלא רק החל משנה שאחרי היובל.

והפסוק בא לדעת רבנן, לאפוקי להוציא מדברי יהודה, דאמר שנת חמישים עולה

נכנסה שנת החמישים מצוה על בית הדין לומר "מקודשת השנה".

ואי אתה מקדש שום חדשים.

והיינו, שלדעת רבנן, בית הדין רק מברר אימתי יתחדש החודש, אך אין בית הדין צריכים לומר דבר. והחודש מתקדש מאליו, לפי מהלך הלבנה. (228)

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הקשורה למחלוקת חכמים ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא:

תניא אידך, שנינו בברייתא אחרת:

"יובל היא" — מה תלמוד לומר! ? מה בא כתוב זה ללמדנו? (229)

לפי שנאמר "וקדשתם את שנת החמישים", ומכאן ששנת היובל מתקדשת מתחילתה, לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה.

יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה לפני יום הכיפורים, כך מתקדשת והולכת בסופה עד יום הכיפורים שאחרי היובל.

ואל תתמה כיצד מעלים אנו על הדעת ששנת היובל תמשיך גם בשנת החמישים ואחת עד יום הכיפורים, שהרי מוסיפין מחול על קדש.

תלמוד לומר, לכך נאמר "יובל היא" — שנת החמישים".

ריטב"א ומאירי.

כדרך שדרשוהו חכמים, אלא כדברי רבי ישמעאל והלכה כמותו. ריטב"א. [וכן כתבו תוספות ט א ד"ה ולאפוקי].

229. מדברי רש"י בהסבר תירוץ הגמרא, נראה

228. כך דעת רבי אלעזר ברבי שמעון [להלן כד א] רש"י. אבל להלכה נפסק שם שמצוה לקדש חדשים, ולפיכך הפסוק "וקדשתם" אינו נדרש